

VAD ÄR ÄRA?

AV TUIJA MÄKINEN

1. *Inledning*

Denna artikel utgör ett sammandrag av en större finsk undersökning rörande ärekränkning.¹⁾ Impulsen till undersökningen har Nils Christies bok »Hvor tett et samfunn?» gett. I början av sin bok granskar Christie den statistiska minskningen av ärekränkingsbrotten som skett i Norge och konstaterar att minskningen är ett tecken på att ära för människorna idag är av mindre betydelse än tidigare. Minskningen av ärekränkingsbrotten är ett bevis på att människorna har fjärmats från varandra. Vi saknar dock kunskaper om innehållet i ärekränkingsbrotten. Kvantitativa uppgifter räcker ännu inte till för att belysa ärans innehåll och betydelse. I Finland har de statistikförda ärekränkingsbrotten drastiskt minskat i antal under detta sekel. Till exempel år 1900 utgjorde för ärekränkingsbrott åtalade personer 996 på 1.000.000 inneväånare, år 1935 230, år 1950 164. Motsvarande tal för 1979 var bara 23. Siffran för antalet dömda visar samma tendens.

Det föreligger ett behov av att granska brotten mera i detalj. Vad är det rättsgoda-ära-som brotten kränker och har det skett förändringar i brottens natur? Detta utreddes i en undersökning om finska ärekränkingsbrott. Materialet utgjordes av ärekränkingsmål som avgjordes i domstol år 1978 samt år 1920 i Helsingfors rådstuvurätt och år 1919 i en landsortsdomsaga behandlade ärekränkingsmål.

Äran hör ihop med människornas umgängesbegrepp. Äran har både en psykologisk och en samhällig betydelse. Den är forknippad med individens känslor, hennes sätt att uppträda och det bemötande som hon får av samhällets övriga medlemmar. För individens jag-känsla har äran sin betydelse: hur andra ser på individen eller hur individen upplever att andra uppfattar henne. Äran är liksom en förmedlare av individens personliga känslor och samhällets värderingar.

Till begreppet ära hör alltså sättet på vilket individen internaliserar samhällets värderingar. Härvid förknippas ära ofta med ett förhållandevis statiskt ståndssamhälle, ett samhälle där det råder en relativt stor enighet individerna emellan om samhällets målsättningar och värderingar. De rådande normerna är relativt starkt internaliserade och inom samhället upp-

¹⁾ Rättspolitiska forskningsinstitutets publikation 52, Mäkinen, Tuija: Loukattu kunnia. 1982.

fattas äran som något rätt preciserat. Äran används för att mäta individens värde som mänska och samhällsmedlem.²⁾

Ärekränkingsreglerna skyddar framför allt mot risken att bli lidande p. g. a. felaktiga uppgifter (smädelse), dock måste man se vilket som helst i kränkande syfte givet tecken som straffbart (förolämpning).

2. *Förekomsten av ärekränkning*

Ärekränkingsbrotten förekom år 1978 ungefär i samma utsträckning på landsbygden som i städerna (av brotten begicks 53 % på landsbygden och 47 % i städerna). En fjärdedel av hela landets ärekränkingsbrottslighet skedde i Helsingfors. Enligt statistiska uppgifter från åren 1900–1930 var ärekränkingsbrotten typiska stadsbrott. Detta gäller inte nu längre. Stad och landsbygd har i detta avseende närmat sig varandra.

I mindre landsortsliknande samhällen är de handlingsdirigerande normerna i hög grad internaliserade. Den sociala kontrollen fungerar effektivare än i ett stort samhälle. Kontakten mellan människorna i et mindre samhälle grundar sig ofta på att man känner varandra. Denna tankegång utgör grunden för den förklaring som går ut på att det höga antalet ärekränkingsbrott hör ihop med landsbygdssamhället. Människorna bryr sig om varandra³⁾ och kontrollerar även varandras beteende. Åtminstone ärekränkingsbrottens utveckling under åren 1900–1930 tyder på att ärekränkningar förekom främst i städerna. Detta kan man försöka förklara med att stadslivet i seklets början baserade sig på gemenskap och trångboddhet. Under dessa omständigheter kunde det i umgänget mellan människor vara av betydelse vilken bild andra människor får av sina medmänniskor. En enkel förklaring till städernas större ärekränkingsbrottslighet torde vara brottstillfällenas rikliga förekomst. På landsbygden fanns det färre tillfällen då människorna träffade varandra.

3. *Gärningsmän och offer*

Det är framför allt män som gör sig skyldiga till ärekränkningar. Enligt statistiken har kvinnornas andel varierat mellan 58 % (1945) och 26 % (1970). Ändå är ärekränkingsbrottsligheten mera kvinnodominerad än annan mot individen riktad brottslighet. År 1978 utgjorde kvinnorna 33 % av alla som åtalades för ärekränkning. Ärekränkingsbrotten är i regel begångna av äldre. Medelåldern var 43 år. Vid seklets början var ärekränkingsbrottsligheten något mera kvinnodominerad än idag.

²⁾ Pitt-Rivers 1968, 503–504.

³⁾ Christie 1975, 18.

Offrens könsfördelning är mera kvinnodominerad än gärningsmännens. År 1978 utgjorde männen 56 % och kvinnorna 40 % av offren. Helsingfors skiljer sig från övriga landet däri att ärekränkingsbrotten i övriga landet förhållandevis oftare riktats mot kvinnor än i Helsingfors. Någon förändring i könsfördelningen från seklets början till våra dagar förekommer just inte.

3.1. Social ställning

Utgående från yrkesfördelningen blir gärningsmännens socialställning år 1978 följande:

Gärningsmannens yrke 1978	Helsingfors		Övriga landet		Hela landet	
	N	%	N	%	N	%
Chefer, högre tjänstemän, företagare	26	46	28	20	54	27
Yrkesmän	17	30	34	24	51	26
Studerande, skolelever	3	5	4	3	7	4
Diversearbetare	3	5	22	15	25	13
Pensionärer	5	9	26	18	31	16
Jordbrukare	—	—	19	13	19	10
Hemmafruar, hustrur	2	4	9	6	11	6
Sammanlagt	56	99	142	99	198	100

Något över en fjärdedel av hela landets gärningsmän hörde till den högre socialgruppen – till gruppen: chefer, yrkesmän och företagare. En märkbart större del av helsingforsborna hörde till denna grupp (46 %). I Helsingfors hör gärningsmännen ofta till den högre socialgruppen. Ärekränkingsbrottsligheten är idag oftare än beträffande vissa traditionella brottsgupper koncentrerad till de högre socialgrupperna. Som jämförelse presenteras en fördelning av gärningsmännen vid seklets början:

Gärningsmannens yrke 1919/1920	Helsingfors		Övriga landet		Hela landet	
	N	%	N	%	N	%
Chefer, högre tjänstemän, företagare	27	47	9	25	36	39
Yrkesmän	3	5	2	6	5	5
Diversearbetare	2	4	6	17	8	9
Studerande, skolelever	1	2	—	—	1	1
Pensionärer	1	0	—	—	—	—
Jordbrukare	—	—	4	11	4	4
Hemmafruar, hustrur	23	40	15	42	38	41
Obekant	1	2	—	—	1	1
Sammanlagt	57	100	36	101	93	100

I umgänget människor emellan uppstår ofta tillfällen då någon anser sin ära kränkt. Mänskornas tolerans gentemot dylika angrepp på äran är uppenbarligen mycket varierande. En del upplever sig kränkta så till den grad att de drar saken inför rätta. Utgående från anmälningsbenägenheten kan denna sida hos ärekränkingsbrottsligheten granskas. Matrialet från 1978 ger antydningar om att vissa yrkesgrupper är särskilt utsatta för ärekränkningar och de är även benägna att göra anmälningar om inträffade brott. Sådana yrkesgrupper var 1978 poliser, servitörer och vaktmästare samt chaufförer, vilka tillsammans utgjorde 14 % av alla offer.

Utgående från socialgruppstillhörighet ger en jämförande studie mellan offer och gärningsmän följande resultat:

Ärekränkingsbrottens offer och gärningsmän 1978 i hela landet enligt socialställning. %.

Socialgrupp*	gärningsmän	offer	befolkning
I	27	22	14
II	26	36	27
III + IV	49	42	58

Ärekränkingsbrottens offer och gärningsmän 1978 i Helsingfors enligt socialställning. %.

Socialgrupp*	gärningsmän	offer	befolkning
I	46	25	20
II	30	50	23
III + IV	23	25	60

* 1 år högsta socialgruppen.

Beträffande landet som helhet förekommer inga dramatiska skillnader mellan offer och gärningsmän. Offer hörande till den andra socialgruppen är överrepresenterade i jämförelse med hela befolkningen. I Helsingfors finns däremot skillnader. Här hör gärningsmännen i allmänhet till högsta socialgruppen medan offren igen hör till socialgrupp två. Om man ser till förövarna av ärekränkingsbrotten i Helsingfors kan man säga att de hör till »överklassen«. Vad igen gäller offren kan man tala om en »medelklassens« ärekränkingsbrottslighet.

Om man ser till landet som helhet hörde 31 % av offren i seklets början till den högsta socialgruppen. Motsvarande tal i Helsingfors var 44 %.

I seklets början hörde i Helsingfors förhållandevis flere till högsta social-

gruppen än år 1978. Hemmafruarnas andel är stor, vilket liksom beträffande fördelningen av gärningsmännen återspeglar den allmänna sociala situationen.

I ett avseende har det skett en förändring vad gäller ärekränkingsbrotten. När man år 1978 kunde lägga märke till att brotten hade samband med vissa yrkesgrupper (vi kan t. o. m. tala om riskyrken såsom polis, servitör, vaktmästare, chaufför), var det i århundradets början inte möjligt att iakttaga något liknande fenomen. Dåförtiden riktades ärekränkningarna jämnare mot olika yrkesutövare; idag är vissa yrkesgrupper speciellt utsatta för ärekränkingsbrott.

3.2. Förhållandet mellan gärningsman och offer

I seklets början hörde brottslingen och offret oftare än idag till samma socialgrupp (66 %). År 1978 var 46 % av brotten relaterade till personer som hörde till samma socialgrupp. Detta torde återspegla samhällets utveckling: via det utökade umgänget mellan yrkesgrupper (socialgrupper) har ärekränkingsbrotten utvidgats till handlingar mellan de olika socialgrupperna.

Brotten har primärt utgått från en situation mellan män. År 1978 begicks litet över hälften av ärekränkingsbrotten mellan män, år 1920 skymfades män nästan lika ofta varandra (46 %).

Det har skett en intressant förändring från seklets början till våra dagar beträffande kvinnornas inbördes ärekränkningssituationer. Under 10 % av fallen 1978 gäller ärekränkningar mellan kvinnor, medan 1920 siffran var 36 %. En annan, om ändå inte så betydande förändring gäller kvinnornas ärekränkningar av män. Vid århundradets början skymfades kvinnor rätt sällan män. Dylika situationer var 1978 inte så ovanliga (18 % av alla fall), motsvarande andel var 1920 7 %. Denna förändring återspeglar naturligtvis samhällsförändringen men också den förändring som skett i ärekränkningarnas natur via samhällsutvecklingen. I seklets början utgjorde ärekränkingsfallet i främsta hand gärningar mellan män och kvinnor och inte »blandhandlingar« mellan könen.

Ärekränkningar inträffar i huvudsak mellan bekanta. År 1978 var detta fallet beträffande 68 % av gärningarna. Det finns en intressant skillnad mellan Helsingfors och övriga landet. I Helsingfors sker ärekränkningarna främst mellan okända. Det övriga landet följer dock hela landets fördelning. I Helsingfors var 61 % av brotten handlingar mellan okände. Detta ger en hänvisning om att städernas ärekränkningshandlingar skiljer sig från landsbygdens. Detta stöds delvis av uppgiften om offrens yrkesfördelning, enligt vilken ärekränkningshandlingarna i någon mån är bundna till

vissa yrkesgrupper. Trots närboende lär man i ett samhälle med långt driven arbetsfördelning inte känna varandra och gärningarna sker mellan okända och riktas mot någon viss yrkesgrupp.

4. Ärekränkningarnas natur

I det följande undersöks ärekränkningarnas natur. Innehållet i handlingarna var år 1978 denna:

Uttalandets huvudsakliga innehåll	Helsingfors		Övriga landet		Hela landet	
	N	%	N	%	N	%
Skymfande av kvinna	12	33	28	29	40	30
Ekonomisk oärlighet	3	8	13	13	16	12
Anklagelse om annan brottslig verksamhet	5	14	20	21	25	19
Skymfande av visst yrke	6	17	8	8	14	11
Sinnessjukdom, sjukdom el. medicinmissbruk	2	6	11	11	13	10
Politiska uttalanden	2	6	1	1	3	2
Annat	6	17	13	13	19	14
Obekant	—	—	3	3	3	2
Sammanlagt	36	101	97	99	133	100

Den största gruppen i hela landet utgör skymfande uttalanden om kvinna. Fördelningen är i detta fall likadan för Helsingfors och det övriga landet. Skymfandet har härvid i de flesta fall utgjorts av att kvinna benämnts »hora«. Likaså har det förekommit utsagor om utseende och sexuellt beteende.

Följande grupp i storleksordning är anklagelser om någon form av brottslig verksamhet. 19 % av alla uttalanden i landet är av denna typ. Det gällde bl. a. anklagelser om stöld, livsbrott, bedrägeri, olaga spritförsäljning, förberedelse för brott etc.

12 % av alla kränkningar gällde uttalanden om ekonomisk oärlighet. Till denna grupp hör de mest skiftande påståenden om missbruk av tillgångar, ekonomisk oärlighet etc.

Mellan Helsingfors och övriga landet finns en intressant skillnad såtillvida att i övriga landet förekommer förhållandevis oftare uttalanden om brottslig verksamhet och ekonomisk oärlighet än i Helsingfors. Däremot skymfas vissa yrkesgrupper oftare i Helsingfors än i andra delar av landet (Helsingfors 17 % av uttalanden, övriga landet 14 % av uttalanden). Dylika yrkeskränkande utsagor bestod främst i att kalla poliser »svin« och »homo« eller anklagelser om inkompetens.

Anklagelser om sinnessjukdom, sjukdom eller läkemedelsmissbruk förekom främst i formen »tokig«, »suput« etc. Kränkningarna av politisk karaktär innehöll påståenden om missbruk av partistödet, om hållande av svarta listor över arbetare samt om strejkbryteri.

Nedanstående uppgifter från seklets början visar förändringar i ärekränkingsbrottens innehåll:

Ärekränkingshandlingarnas innehåll år 1919/1920

Uttalandets huvudsakliga innehåll	Helsingfors		Övriga landet		Hela landet		
	N	%	N	%	N	%	% (N=62)
Skymfande av kvinna	9	19	5	15	14	17	23
Ekonomisk oärlighet	11	23	2	6	13	16	21
Brottslig verksamhet	13	27	15	44	28	34	45
Skymfande av yrke	—	—	—	—	—	—	—
Anklagelse om sinnessjukdom, sjukdom etc.	2	4	—	—	2	2	3
Politiska uttalanden	2	4	1	3	3	4	5
Annat	2	4	—	—	2	2	3
Obekant	9	19	11	32	20	24	..
Sammanlagt	48	100	34	100	82	100	100

I seklets början utgjorde uttalanden om ekonomisk oärlighet och brottslig verksamhet över hälften av alla fall (66 %). Skymfande av kvinna bildade en knapp fjärdedel. Andra former av skymfanden förekom endast sparsamt. Man kan alltså dra den slutsatsen att dåtidens ärekränkningar främst rörde ekonomisk eller brottslig verksamhet eller skymfande av kvinna.

Vid skymfande av kvinna användes då liksom nu mest benämningen »hora«.

Vid århundradets början innehöll uttalanden rörande oärlig ekonomisk verksamhet påståenden om bedrägliga affärsmetoder, om problem i varudistributionen samt om gäldsförhållanden. Uttalanden om brottslig verksamhet innehöll igen påstådda tjänstefel, livsbrott, menader, smuglingsverksamhet samt stölder. Ifråga om stöld anklagades personer ofta för ganska ringa tillgrepp som: penna, linnekläder, skor, tyger, smör, tobak.

Vid anklagelse om sjukdom gällde det främst spridning av »syfilis«. Politiska skymfanden innehöll benämningar som »hantlangare«, »agitator« etc.

Uttalanden som gällde ekonomisk oärlighet och kriminell verksamhet utgjorde i Helsingfors 1920 67 % när deras andel 1978 var 22 %. Denna

form av ärekränkning har märkbart minskat från seklets början till våra dagar.

Utgående från innehållet i ärekränkningarna kan man därtill göra en annan indelning än den förenämnda. En del av ärekränkningssbrotten är till sin karaktär rent verbala; i vredesmod benämns någon »hora« eller något annat kränkande. Det är här fråga om ett svordomsliknande uttryck. En annan grupp bildar påståenden om en persons faktiska verksamhet såsom begånget brott etc.

Benämningen hora förekom 1978 nästan enbart som verbalt uttryck (utom i fyra fall). Situationen var densamma i seklets början. Dylika verbala uttryck utgjorde 1978 41 % av alla ärekränkningssituationer. 1919/1920 var andelen 45 %. Någon väsentlig förändring har alltså inte skett under denna tidsperiod. Däremot har det skett förändringar i uttalanden som gäller personers faktiska normstridiga verksamhet. De ärekränkningsbrott som rör normstridigheten fördelar sig enligt följande:

Ärekränkningarnas procentuella andel (%) av alla gärningar år 1978 och 1919/1920 vad gäller handlingar som åsyftar normstridighet.

År	Helsingfors	Övriga landet	Tillsammans
1978	14	16	16
1919/1920	27	41	33

Av alla i Helsingfors begångna ärekränkningar hänförde sig 14 % 1978 till normstridiga situationer, i hela landet 16 %. 1919/1920 utgjorde dylika uttalanden 27 % i Helsingfors. Idag förekommer således mera sällan ärekränkningar som hänför sig till en persons normstridiga beteende.

Det har skett förändringar i det mänskliga umgänget, utbytet av tjänster och varor sker inte på samma sätt som tidigare då det till sin natur var informativt. Antalet skymfningar av kvinna har ökat men i dess innehåll har det inte skett några förändringar. De är i samma utsträckning verbala (svordomssituationer) som tidigare.

Innehållet i ärekränkningarna har frågan seklets början tills nu blivit betydligt mångsidigare.

Matrialet från 1919/1920 och 1978 ger en samstämmig bild av ärans betydelse i storstaden och på landsbygden. Kvinnans ära har betydelse såväl i en storstad som på landsbygden. Däremot tycks det vara allvarigare att på landsbygden bli anklagad för brottsliga handlingar. Enär mänskorna känner varandra bättre i ett landsortssamhälle är ett gott rykte av större värde än i storstäderna. Vid seklets början har uttalanden som rör ekonomisk verksamhet varit av större betydelse i storstäder där näringsidkarens

ära inverkade på rörelsens resultat. Nu när handeln koncentrerats till större enheter uppfattar man inte längre en identifierbar rörelsedrivande person utan en större enhet. Sålunda är ärekränkningar som hör samman med ekonomisk verksamhet inte längre så betydelsefulla för den enskilda individen som vid seklets början.

Majoriteten av alla ärekränkningar (67 % av alla gärningar i landet) sker muntligen.

Denna del har ökat från seklets början till våra dagar. Sättet att begå ärekränkningssbrott har under samma tidsperiod utvidgats. En delvis bidragande orsak till detta är utvecklingen av informationsmedlen.

År 1778 förövades ärekränkningar i hela landet nästan lika mycket på gator, landsvägar, i restauranger, lägenheter, bostadshusens trappuppgångar, på gårdsplaner som på möten, i ämbetsverk och i transportmedel. Den väsentligaste skillnaden mellan Helsingfors och det övriga landet ligger däri att i övriga landet skedde ärekränkningarna förhållandevis oftare i bostadshusens trappuppgångar eller i gårdsmiljö.

I seklets början var ärekränkningssbrottens gärningsplats i huvudsak av två slag (gata, landsväg och bostadshusens trappuppgångar eller den närmaste gårdsmiljön). Idag fördelas gärningarna ganska jämt mellan olika brottsplatser.

5. Olika typer av ärekränkningssituationer

Ordväxling mellan bekanta på landsvägen eller i byn utgjorde i seklets början den typiska ärekränkningssituationen. Särskilt typiska var tvättstugorna i Helsingfors' bostadshus där kvinnorna i ord tog mått av varandra och sina grannar.

Idag är de typiska ärekränkningssituationerna mera skiftande:

Släktingarnas arvstvister har ibland på landsbygden kulminerat i ärekränkningar. Dylika situationer är ofta resultatet av en lång utvecklingsprocess och inte nödvändigtvis en stundens ingivelse. I bakgrunden finns långa inbördes stridigheter. Också gräl grannar emellan t. ex. om tomtgränser har resulterat i ärekränkningar. Till grannstridigheter hör även sådana tillfällen då antingen en redan tidigare besvärlig granne förbittrad gör sig skyldig till ärekränkning eller ett »besvärligare par« i ett hus fordrar samma regelbunda liv som de själva för av de andra innevånarna och därigenom antingen själva blir utsatta för ärekränkning eller kränker de övriga i huset.

Våra dagars typiska ärekränkningssituation är förknippad med något yrke. T. ex. när en servitris på ett utskänkningsställe vägrar att servera en överförfriskad kund och denne i sin förargelse kallar servitrisen för »hora«.

Med yrket förknippade ärekränkningar drabbar även poliser. Den typiska brottsplatsen är härvid domstolarnas rättssal eller färden från häktet. Här anklagar den häktade i upprört tillstånd vederbörande tjänsteman. Även i fängelserna har det förekommit några ärekränkingsfall. Endera har fångvaktare anklagats för ärekränkning eller så har fånge kränkt fångvaktares ära.

Nuförtiden förekommer det även att de som tidigare levt tillsammans i sin bitterhet över skilsmässan kränker varandras ära.

Fortfarande sker ärekränkningar ofta mellan bekanta och situationen innehåller ibland även andra brottstyper som t. ex. misshandel.

Det vore intressant att klarlägga mekanismen kring huru ärekränkingsbrotten uppdragas. Undersökningen ger egentligen inga direkta uppgifter om detta men ur materialet kan man dra den slutsatsen att ärekränkningar mellan okända inte lika lätt anmäls till polisen och blir följaktligen inte behandlade av domstol. Dessa tillfällen är oftast temporära och går snabbt över. Mellan bekanta har det i regel länge rått oenighet. Utvecklingen av de personliga konflikterna kulminerar i ärekränkingsbrottet och anmälningen därom. Om detta handlar följande exempel:

Ett brödrapar hade inför socialmyndigheterna gjort anmälan om en tredje broders alkoholmissbruk vilket resulterade i att brodern kallades till socialverket för att förklara sina alkoholvanor. Brodern ansåg: »att den inträffade smädelsen utgör en ny dimension i det aggressiva beteendet jag och mina anhöriga blivit utsatta för under en tioårsperiod. De anklagade har flera gånger uppträtt våldsamt mot de anhöriga, stört hemfriden och misshandlat sina bröder ja t. o. m. sin mor«.

Ärendet har sin upprinnelse långt tillbaka i tiden:

»... inbördes stridigheter har redan förekommit en längre tid. Det ännu inte avslutade arvskiftet efter fadern utgör grunden till stridigheterna.«

AVSLUTNING

Christies uppfattning om att minskningen av ärekränkingsbrotten återspeglar det faktum att samhällsmedlemmarna inte skulle bry sig om varandra kan vara riktig. Man måste dock skilja mellan rent verbala (expressiva) ärekränkningar och ärekränkningar som består i beskyllning av normstridigt beteende. Dessa torde ha olika betydelse för olika befolkningsgrupper. Man kan även tänka sig att konflikter löses utan användning av samhällets officiella kontrollmekanismer. Härvidlag kommer fallen inte att bli registrerade varvid antalet ärekränkningar inte ger en riktig bild av ärans betydelse.

Följande tabell sammanfattar vissa teoretiska idealsituationer rörande ärans betydelse för individen i olika samhällen där normerna som styr samhällets beteende endera är internaliserade eller inte alltför väl internaliserade:

Samhällets normer	Äran för individen	
	Viktig	Oviktig
Internaliserad	Ståndssamhälle 1.	Subkultur 2.
Ej internaliserad	Specialgrupper 3.	Modernt samhälle 4.

Fält 1 som beskriver ståndssamhället, hänför sig till en situation där samhällets normer har internaliserats bland medlemmarna. Normerna är klart definierade och beträffande samhällets målsättningar och skillnader däri råder en relativt stor samstämmighet. De moralnormer som samhället ålagt individen att följa är även preciserade. Äran har en viktig betydelse för individen i ett dylikt samhälle. Vid stiftande av strafflagen hänförde sig det beteende som reglerades medels strafflagstiftning till ståndssamhället. I ett ännu tidigare skede hänför sig det beteende som reglerats genom lagstiftningsåtgärder till regleringen av en liten specialgrupp d. v. s. adelskapet. Under medeltiden löste adelskapet sina inbördes ärekonflikter i duell. Utvecklingen i Europa på 1600-talet ledde till att staten försökte begränsa ett dylikt våldsmedel genom lagstiftningsåtgärder. Regleringen riktades således mot en bestämd grupp som hade en viktig ställning i samhällets maktstruktur. Mot denna bakgrund torde ärans betydelse i ståndssamhället ha begränsats till att beröra vissa grupper. Fastän det finska samhällets struktur på 1920-talet inte längre i lika stor grad hade ståndssamhällets natur som det haft vid tillkomsten av strafflagen, återspeglar uppgifterna det faktum att ärekränkingshandlingarna delvis har varit begränsade till en viss grupps beteendeformer. I ett sådant samhälle har man mätt individens värde med hjälp av ära och äran har på detta sätt varit av stor betydelse för individen.

Genom att samhället utvecklats och moralnormerna relativiserats har det blivit svårt att säga något definitivt om olika beteendeformers godkännbarhet eller förkastlighet. De krav som samhället ställer på individen har blivit otvivelaktiga. Samhällets normer internaliseras inte i ett invecklat

samhälle på samma sätt som i ett relativt statiskt samhälle (fälten 3 och 4). I dagens samhälle har som en värdemätare för individen i stället för äran andra värden, som t. ex. inkomst eller konsumtionsnivå, kommit. I ett sådant samhälle har inte äran någon avgörande betydelse för en stor del av samhällets individer. För vissa specialgrupper kan äran vara viktig utgående från den egna identiteten: samhällets normer är dock inte djupt internaliserade. En dylik specialgrupp kan t. ex. vara någon etnisk grupp eller kvinnor. För dessa specialgrupper kan äran uppfattas viktig därigenom att andra omständigheter som utgör värdemätare för individen inte p. g. a. samhällets maktstruktur har fördelats jämt. Äran är under dylika villkor viktig för individen. Kvinnornas relativt stora andel i gruppen ärekränkningsoffer kan förklaras mot denna bakgrund. Det straffrättsliga reglerings-systemet är av betydelse för sådana specialgrupper. På samma sätt kan för personer som fungerar inom vissa yrken äran utgående från yrkesutövningen upplevas viktigare än vad som i genomsnitt är fallet för samhällets medlemmar (fält 3).

Källor

Christie, Nils: *Hvortt et samfunn*, Oslo 1975.

Pitt-Rivers, Julian Honor, i verket, Sills, David (ed):

International Encyclopedia of Social Sciences, vol. 6, London 1968.

Adresse: Forskare Tuija Mäkinen

Rättspolitiska forskningsinstitutet, PB 269, SF 00531 Helsingfors 53.

NORDISK SEMINAR OM BØRNEMISHANDLING

Helsingør, Danmark, 12.—14. august 1983

Ved dette første seminar bør emnet diskuteres bredt, men med fokus på epidemiologi, forebyggelse, behandling, efterbehandling samt af lokale forhold og erfaringer. Samtidig vil der blive foreslået oprettet en *tværfaglig* nordisk socialpædiatrisk forening (NOSSOP: Nordic Society for Social Pediatrics), som bl. a. skal arrangere jævnlige nordiske møder.

Tilmeldingsblanket med nærmere beskrivelse af seminarets indhold, abstract- og artikelvejledning kan rekvireres *skriftligt* hos: Læge Joav Merrick, Afsnit for prospektiv pædiatri, G 3811, Rigshospitalet, Blegdamsvej 9, DK-2100 København Ø, Danmark.